

ŞAİR AHMED PAŞA'NIN TÜRBE KAPISININ KEMERİNE DÜŞÜLEN TARİHİ NOTLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Özlem GÜNGÖR SERT | ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3939-150X> | gungorozlem16@gmail.com

Öğr. Gör. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkçe Uygulama ve Araştırma Merkezi, Bursa-Türkiye/ Lecturer Dr., Bursa Uludağ University, Turkish Application and Research Center, Bursa-Türkiye ROR ID: <https://ror.org/03tg3eb07>

Atıf Bilgisi/Citation: Güngör Sert, Özlem. "Şair Ahmed Paşa'nın Türbe Kapısının Kemerine Düşülen Tarihî Notlar Üzerine Bir İnceleme". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 33 (Aralık 2024), 190-210, <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1570247> / Güngör Sert, Özlem. "A Study on The Historical Notes Put on The Arch of The Tomb Door of The Poet Ahmed Pasha". *The Journal of Ottoman Literature Studies*, 33 (December 2024), 190-210, <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1570247>

Geliş Tarihi/Date of Submission: 19.10.2024

Kabul Tarihi/Date of Acceptance: 20.11.2024

Yayın Tarihi/Date of Publication: 30.12.2024

Değerlendirme/Peer-Review: İki Dış Hakem-Çift Taraflı Körleme/Double anonymized-Two External

Araştırma Makalesi/Research Article

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

Benzerlik Taraması/Plagiarism Checks: Yapıldı – Turnitin

Etik Bildirim/Complaints: divanedebiyatidergisi@gmail.com

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir/The author(s) has no conflict of interest to declare

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır/The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında yayımlanmaktadır / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Bu çalışma, 14-16 Ekim 2022 tarihinde Bursa Büyükşehir Belediyesi ve Bursa Uludağ Üniversitesi iş birliğinde gerçekleşen "Bursa'nın Edebiyatı/Edebiyatın Bursa'sı" isimli bilgi şöleninde sözlü olarak sunulan tebliğin genişletilmiş hâlidir.

ISSN: 1308-6553

e-ISSN: 2792-0836

ÖZET

Osmanlı Devleti'ne payitahtlık yapmış olan Bursa; ilmî, irfani ve edebî bir şehirdir. Kadim bir geçmişe sahip olan bu şehir, Osmanlı kültürü ile yoğrulan birçok ilim adamına, musikişinasa, sanatçıya, şaire kucak açmış ve onların gelişimine katkı sunmuştur. Bu şehrin önemli kültür ve sanat adamlarından biri de XV. asırda yaşamış olan Veliyyüddin Efendi'nin oğlu Ahmed Paşa'dır. O, Bursa'da doğmamıştır ama uzun yıllar bu şehirde kalarak buraya pek çok şey kazandırmıştır. Bununla birlikte kabrinin Bursa'da olması hasebiyle olsa gerek "Bursalı Ahmed Paşa" adıyla nam salmıştır. Bursa'nın edebî hafızasının oluşumuna büyük katkı sağlayan Ahmed Paşa, orada bulunduğu dönemlerde şair meclisleri oluşturmuş ve bir nevi okul görevi üstlenen bu mahfillerde yeni şairlerin yetişmesine vesile olmuştur.

Bu çalışmada, öncelikle Bursa'nın edebî ve kültür hafızasına büyük katkılar sunan Ahmed Paşa'nın hayatı ve edebî kişiliği hakkında kısaca bilgi verilecek, ardından da onun Muradiye Medresesi karşısında, kendi yaptırmış olduğu Ahmed Paşa Medresesi'nin içinde yer alan türbesinin kapı kemerine, ölümünden sonra ziyaret için gelen kişilerin kaydettikleri notlar incelenip bu notların kimler tarafından yazıldığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Bir şairin türbesine başka kişilerin bu şekilde notlar düşmesi pek rastlanan bir durum değildir. Buraya yıllar öncesinden kaydedilmiş olan bu notların bazıları silinmiş ve okunamaz hâle gelmişse de bazıları silme ya da silinmelerden kurtulmuş ve günümüze ulaşmıştır. Bu çalışmayla günümüze değin ulaşan notların silinmeden kayıt altına alınması sağlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Ahmed Paşa, Ahmed Paşa Türbesi, şair, türbe, not.

A STUDY ON THE HISTORICAL NOTES PUT ON THE ARCH OF THE TOMB DOOR OF THE POET AHMED PASHA

ABSTRACT

Bursa, which was the capital of the Ottoman Empire, is a scientific, spiritual and literary city. This city, which has an ancient past, has welcomed many scientists, music lovers, artists and poets who were kneaded with Ottoman culture and contributed to their development. One of the important cultural and artistic figures of this city is Ahmed Pasha, the son of Veliyyüddin Efendi, who lived in the 15th century. He was not born in Bursa, but he lived in this city for many years and contributed many things to the city. However, he became known as "Bursalı Ahmed Pasha" probably because his tomb is in Bursa.

Ahmed Pasha, who made a great contribution to the formation of the literary memory of Bursa, established poet circles during his time in there and conduce towards to raise new poets in these circles, which served as a kind of school. In this study, first of all, brief information will be given about the life and literary personality of Ahmed Pasha, who made great contributions to the literary and cultural memory of Bursa, and then the notes recorded by the people who came to visit him after his death on the door arch of his tomb, which is located in the Ahmed Pasha Madrasa, which he had built, opposite the Muradiye Madrasa, will be examined and an attempt will be made to determine who wrote these notes.

It is not uncommon for other people to leave notes on a poet's tomb in this way. Although some of these notes, which were recorded here years ago, have been erased and become unreadable, some have survived the erasure or erasure and have survived to the present day. With this study, an attempt was made to ensure that the notes that have survived to the present day were recorded without being deleted.

Keywords: Bursa, Ahmed Pasha, Ahmed Pasha Tomb, poet, tomb, note.

Giriş

Osmanlı'nın dibacesi olarak adlandırılan Bursa şehri, tarih boyunca ilim, kültür, sanat ve ticaretin merkezi olma özelliğini taşımış; zaman içinde değişik kültür ve medeniyetleri bünyesinde barındırmıştır. Kadim ve köklü bir geçmişe sahip olan Bursa, Türk edebiyatında da pek çok önemli şahsiyetin yetişip eser üretmesine zemin hazırlamış bir mekândır. Kültür hareketinin daima ivme kazandığı bu muhitte yetişmiş olan pek çok ilim erbabının vücuda getirmiş olduğu eserler, asırlar içinde nesilden nesle aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Bursa, XVI. asra kadar Osmanlı'nın en fazla şair yetiştiren şehriken; bu asırdan sonra İstanbul'un ardından en çok şaire sahip şehri olmuştur (Atlansoy, 1998: 142). Bursa'ya hizmet eden kimi isimler burada dünyaya gelmiş, kimileri türlü sebeplerle bu muhite gelerek senelerce bu şehirde hayatına devam etmiş ve pek çoğu da bu şehirde vefat ederek buraya gömülmüştür. Burada doğanlar da buraya sonradan gelerek bu şehri kendilerine yurt edinenler de bu şehre hizmet etmiş, Bursa'nın ilmî ve irfani kültürüne önemli katkı sağlamışlardır.

Bursa, yukarıda zikrettiğimiz tüm bu vasıflarının yanında "İpek Yolu" üzerinde mühim bir ticaret güzergâhı olarak konumlanmıştır. Bu özelliğinden ötürüdür ki zaman içinde kültür alışverişine ev sahipliği yapmıştır. Dönem ile ilgili bilgi veren kaynaklar, kültür alışverişi neticesinde XVI. yüzyılda yaşamış olan Heratlı Ali Şîr Nevâyî'nin eserlerinin bu muhite; Ahmed Paşa'nın eserlerinin de kervanlar vasıtasıyla kilometrelerce öteye Herat'a taşındığı bilgisini aktarır (İsen, 2017: 51; Sungurhan, 2017b: 23). Bazı biyografik kaynaklarda da Ahmed Paşa'nın, Ali Şîr Nevâyî'nin otuz üç şiirine nazire yazdığı bilgisi kayıtlıdır (Atlansoy, 1998: 185; Güzel, 2023: 144-146).

Bu çalışmada öncelikle şair Ahmed Paşa'nın yaşamı ve edebî kişiliği üzerinde durulacaktır. Ardından kendisinin yaptırmış olduğu Ahmed Paşa Medresesi ve ölümünden sonra defnedildiği türbesi hakkında kısa bir malumat verilecektir. Son olarak da çalışmanın esasını teşkil eden kısma geçilerek ölümünden sonra mezarını ziyaret eden kişilerin türbe kapısının kemerine el yazıları ile düşmüş oldukları notlar incelenecektir.

1. Ahmed Paşa'nın Hayatı ve Edebî Kişiliği

XV. yüzyılda yaşamış olan Ahmed Paşa'nın yaşamı ile ilgili elimizde teferruatlı malumat yoktur. Hangi tarihte ve nerede doğduğu net olarak bilinmemektedir. Ancak II. Murad tarafından Edirne'de yaptırılan cami ve imaret vakfiyesinin, babası Velîyüddîn tarafından tanzim edildiği göz önüne alınırsa Ahmed Paşa'nın 830/1426 yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir (Köprülü, 1878: 188; Karabey, 1996: 2). Onun doğum yeri ile ilgili kaynaklarda birbirinden farklı bilgiler mevcuttur. Türk edebiyatının biyografik kaynaklarından olan tezkirelerde, Ahmed Paşa'nın nerede doğduğu ile ilgili şu bilgiler mevcuttur: Sehi Bey'in *Heşt Behişt*'inde şairin Edirneli (İpekten vd. 2017: 25); Latîfî'nin *Tezkiretü's-Şuarâ*'sında Bursalı (Canım, 2018: 111); Âşık Çelebi'nin *Meşâirü's-Şuarâ*'sında Edirneli (Kılıç, 2018: 112); Âli'nin *Künhü'l-Ahbâr*'ında Bursalı (İsen, 2017: 49); Riyâzî'nin *Riyâzü's-Şuarâ*'sında da Bursalı (Açıkgöz, 2017: 42) olduğu bilgisi kayıtlıdır. Kınalızâde Hasan Çelebi ve Beyânî tezkirelerinde onun nereli olduğuna dair "Şuarâ-yı Rûm" ifadesi mevcuttur (Sungurhan, 2017a: 171; Sungurhan, 2017b: 23). Ancak babasının görevi gereği -onun doğumuna denk gelen süreçte- dönemin başkenti Edirne'de olması, onun Edirne'de doğmuş olabileceği fikrini daha güçlü kılmaktadır. Bazı kaynakların onun Bursalı olduğunu iddia etmesi, ömrünün büyük çoğunluğunu Bursa'da geçirmesinden, yine burada vefat etmesinden kaynaklanmış olabilir.

Ahmed Paşa'nın doğum yeri ile ilgili öne sürülen farklı görüşler, evlenip evlenmediği hususunda da vardır. Günay Kut, *Şakâik Tercümesi* başta olmak üzere pek çok biyografik kaynaktan Ahmed Paşa'nın hiç evlenmemiş olduğunun ileri sürülmesine rağmen Âşık Çelebi'nin bunu doğru bulmadığını ve ailesi ile ilgili bazı bilgileri aktardığını ifade eder (Kut, 1989: 112). Nitekim Âşık Çelebi, Fatih Sultan Mehmed'in Ahmed Paşa'yı Tûtî isimli bir cariyesi ile evlendirdiğini, bu evlilikten de bir kızı olduğunu ancak kızın yedi-sekiz yaşlarında vefat ettiğini kaydeder (Köprülü, 1978: 189; Kılıç, 2010: 290).

Ahmed Paşa'nın eğitim hayatı ile ilgili elimizde kesin bir bilgi mevcut değildir. Nesebine baktığımızda ise babası, II. Murad'ın kazaskerlerinden Velîyüddîn bin İlyas'ın oğlu (Köprülü, 1978: 187; Kut, 1990: 111; İpekten vd. 2017: 25; Sungurhan, 2017a: 171; Açıkgöz, 2017: 42; İsen, 2017: 49; Kılıç, 2018: 111; Canım, 2018: 112) olan Ahmed Paşa, babasının mesleği gereği tahsilini Osmanlı Devleti'nin başkenti Edirne'de tamamlamıştır (Köprülü, 1978: 188; Güzel, 2023: 144). Şairin gerek dönemin önemli âlimleri ve kültür adamları ile birlikte aynı ortamda bulunması gerekse Arapça ve Farsça şiirler yazmış olması, nasıl ortamlarda yetişip ne derece eğitim aldığına göstergesidir. Lakin tüm bunlara karşın şairin hangi medreselerde, hangi hocaların tedrisatından geçtiğine dair elimizde hiçbir bilgi mevcut değildir.

Ahmed Paşa, iyi bir eğitimin ardından 855/1451 yılında babasının da mevki ve nüfuzu sayesinde öncelikle Bursa Muradiye Medresesi'ne müderris, ardından da Molla Hüsrev'in yerine Edirne'ye kadı olarak atanmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in cülusunun ardından onun iltifatına mazhar olan şair, sarayda önemli mevkilere gelmiştir. Ancak sonraları hakkında çıkan ya da çıkartılan dedikodular üzerine padişahın gazabına uğrayarak Kapıcılar Odası'na hapsedilmiştir (Köprülü, 1978: 188; Kılıç, 2018: 112). Ahmed Paşa, sultan için yazdığı meşhur "kerem" redifli kasidesi sayesinde idam edilmekten kurtulmuş ve Bursa'da Orhan ve Muradiye medreseleri mütevelliliğine gönderilmiştir. Bu olaydan sonra saraydan uzaklaştırılmış ve sonraları bazı dostlarının yardımı ile Sultanönü, Tire ve Ankara sancak beyliklerine tayin edilmiştir. Fatih'ten sonra II. Bayezid'in tahta geçmesiyle de Bursa Sancak Beyi olmuştur (Köprülü, 1978: 188). Bu bilgilerden öyle anlıyoruz ki Ahmed Paşa'nın yolu sürekli olarak bir şekilde Bursa'ya düşmüş ve burada farklı tarihlere çeşitli görevlerde bulunmuştur.

Hareketli bir yaşam süren Ahmed Paşa, 902/1496 yılında Bursa'da vefat etmiştir (Köprülü, 1978: 188; Açıkgöz, 2017: 42; İsen, 2017: 51; Kılıç, 2018: 112; Güzel, 2023: 145). Şair, XV. asırda Fatih Sultan Mehmed döneminde, Muradiye Medresesi'nin karşısına, kendi adına yaptırdığı medreseye defnedilmiş (Köprülü, 1978: 188; Sungurhan, 2017a: 174) ve onun ölümü için "Göçdü meded şâir-i Rûm" ifadesi ile tarih düşürülmüştür (Atlansoy, 1998: 186; Kepecioğlu, 2009: 92; Kara vd., 2022: 23).

Klâsik şiirde "Sultanü's-Şuara" (Şairler Sultanı) olarak tanınan Ahmed Paşa, genel çerçevede edebiyat ve kültür tarihimizde, özelde ise Bursa tarihinde önemli bir yere sahiptir. O, kendisinden sonra gelen şairler tarafından üstat olarak kabul edilmiş ve onun şiirlerine pek çok şair tarafından nazireler kaleme alınmıştır. Ayrıca Türk şiirinin tekâmülünde âdeta bir merhale teşkil eden Ahmed Paşa, Şeyhî ve Necâtî arasında yetişmiş olan Osmanlı şairlerinin en büyüğü olarak kabul edilmiştir (Köprülü, 1978: 187; Budak, 2021: 508).

Biyografik kaynaklar Ahmed Paşa'nın hazırcevap, nüktedan ve zeki bir kişiliğe sahip olduğunu kaydeder (Köprülü, 1978: 189). İyi bir devlet adamı olmasının yanı sıra o, şiirlerinde nüktelere dikkat etmiş; ahenk ve edayı her şeyin önünde tutmuştur. Bilinen en mühim eseri *Dîvân*'ıdır. Bu eserini II. Bayezid'in emri ile tertip etmiştir. XVI. asır tezkirecilerinden Sehî Bey, tezkiresinde Ahmed Paşa'nın *Leylâ ve Mecnûn* adlı bir eserinin daha varlığından (İpekten vd. 2017: 26-27) söz etmiş olsa da bu eser, şu an için elimizde mevcut değildir. Arap ve Fars edebiyatını çok iyi bilen Ahmed Paşa, büyük İran şairlerinden de şiirlerinde pek çok iktibaslarla bulunmuştur (Köprülü, 1978: 190).

Döneminin devlet ricâli, âlimleri ve şeyhleri ile yakın irtibat içinde olan Ahmed Paşa, oluşturduğu şair meclisleri ile Harîrî, Resmî, Mîrî, Şehdî gibi (Köprülü, 1978: 190) pek çok şaire destek olmuştur.

2. Ahmed Paşa Medresesi ve Ahmed Paşa Türbesi

Ahmed Paşa'nın ölümünden önce Muradiye Camii yakınına (Köprülü, 1978: 188) kendi adına yaptırmış olduğu medrese, "Geyikli Medrese" (Kara vd., 2021: 211) olarak da anılmaktadır. Geyikli Medrese denilmesinin sebebi de Ekrem Hakî Ayverdi'nin aktardığı şu bilgi ile örtüşmektedir:

"Eyne de denilen Ezine Pazarı'nda Geyikli kariyesi bu medreseye vakfedilmiştir. Köyde 53 hâne, 15 mücerred bulunmakta ve hepsi tekâlîf-i dîvâniyeden afoolunmuş bulunmaktadır" (1989: 117).

Muradiye'den Çekirge Caddesi'ne inen Beşikçiler yolu üzerinde yer alan bu yapı; on bir hücre, bir açık dersane ve karşılıklı iki eyvandan mürekkeptir. Osmanlı mimarisi olan yapının güzelliği arzi değil, derunidir. Bu medresede revak, hücrelerden yüksektir. Bu mimarinin bir örneği de İznik'te Gazi Süleyman Paşa Medresesi'nde mevcuttur (Ayverdi, 1989: 117).

Bahçesinde Ahmed Paşa'nın türbesinin de yer aldığı medrese, uzun yıllar kaderine terk edilmiştir. 1967 yılında gerçekleştirilen bakım ve onarımdan sonra medrese, uzun süre Halk Eğitim Merkezi'ne bağlı bir birim olarak kullanılmıştır. Medrese binası 18 Eylül 2004'ten bu yana 'Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri Müzesi' olarak hizmet vermekte ve burada 17. yüzyıla uzanan Anadolu ve Rumeli'ye ait çok sayıda kıyafet ve takı sergilenmektedir.

Ahmed Paşa Medresesi'nin doğusunda, şairin ölümünden sonra altıgen olarak inşa edilen türbe mevcuttur. Türbenin medrese ile duvar örgüsü aynıdır. Köşelerde plâstarlar yapılmıştır (Ayverdi, 1989: 118). Kirpi saçaklı ve kurşun kaplı kubbe ile örtülü olan bu altı köşeli türbeye ufak eyvanlı kapıdan girilmektedir (Yalman, 1984: 139). Türbenin alt ve üstte beşer penceresi vardır. Pencere üzerinde tuğla süslemeler bulunan (Kaplanoğlu, 2008: 113) bu türbe, Ahmed Paşa'nın ebedî istirahatgâhidir.

Ahmed Paşa'nın Sandukası

Bursa mahkemesi naip ve kâtibi Eflâtun oğlu Mehmed'in onun ölümü için söylemiş olduğu (Köprülü, 1978: 188) Arapça tarih, türbe kapısının üzerinde üç beyit hâlinde yazılıdır. Bu tarihin bazı kaynaklarda sadece birinci ve üçüncü beyitleri kayıtlıdır.¹ Tamamı ise şu şekildedir:

"Hâzihî mişkâtü envârin li-men

Addehü'r-Rahmânu an memdûhihi

(Bu nurlu yatak "mezar", merhametli olan Allah'ın övgüye layık gördüğü bir kuluna aittir.)

Farra min ednâsi tilke'd-dâri iz

Kâne müştâkan ilâ sübbûhihi

(O "ölen kişi", her türlü kusurdan münezze olan Allah'a özlem duyduğu için, o kirlî ve pis olan evden "dünya evinden" firar etti.)

Kâle rûhu'l-kuds fî târihihi

İnne fî'l-cennâti me'vâ rûhihi

(“O ölünce” Cebrail “onun ölüm” tarihiyle ilgili dedi ki: “Onun ruhunun sığınağı cennetlerdir.”)“

Mehmed Şemseddin Ulusoy, *Ezhâr-ı Şemsî* adlı eserinde Ahmed Paşa'nın ölümü için düşürülen yukarıdaki Arapça tarihin -birinci ve üçüncü beyitlerinin- Evliya Çelebi'nin *Seyâhatnâme*'sinde “Şakir Paşa” adlı bir şairin ölümü için düşürülmüş olarak kaydedildiğini ama kendisinin bunu dikkate almadığını şu ifadelerle belirtmektedir:

“Evliya Çelebi bir Şakir Paşa'dan bahsediyor ve târihini de bu kıt'ayı gösteriyor. Tabii ben almadım. İhtimal ki Ahmed Paşa'nın mahlası 'Şakir' ola...” (Kara vd., 2022: 24)

Ulusoy'un belirtmiş olduğu bu ifadeyi, Evliya Çelebi'nin eserini baştan sona taramamıza rağmen görmek mümkün olmamıştır ve Ahmed Paşa'nın mahlası da hiçbir kaynakta “Şakir” olarak geçmemektedir. Ayrıca yukarıda, Ahmed

¹ Bu tarih Âşık Çelebi'nin *Meşâirü'ş-Şuarâ*, Kınalızâde Hasan Çelebi'nin *Tezkîretü'ş-Şuarâ* ve Âli'nin *Künhü'l-Ahbâr*'ında bu hâliyle (Kılıç, 2018: 112; Sungurhan, 2017a: 174; İsen, 2017: 49); Riyâzî'nin *Riyâzî'ş-Şuarâ*'sında sadece son mısrası (Açıkgöz, 2017: 47) ve *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*'da da birinci ve üçüncü beyitleri (Atlansoy, 1998: 186) yer almaktadır.

Paşa'nın ölümü için düşürülen tarihin üçüncü beytinin son mısrandaki harflerin sayı değerlerinin toplamı yani ebcedi (H. 902 M. 1496-97) Ahmed Paşa'nın ölüm tarihini vermektedir.

1855 yılında Bursa'da büyük yıkımlara sebep olan depremler meydana gelmiştir. Bu depremlerin yıl ve ayı tespit edilmiş olsa da hangi gün olduğuna dair ihtilaflar mevcuttur (Dinçel, 2023: 28). Ancak depremlerin tahribatının boyutu hakkında kaynaklar ittifak etmektedir. Konu ile ilgili bir kaynakta, depremde Ahmed Paşa'nın türbesinin de yer aldığı Muradiye tarafında yer alan bazı binaların yarısının, bazılarının dörtte birinin, bazılarının da tamamen yıkıldığı belirtilmektedir (Özaydın, 2017: 64). Diğer bir kaynakta da depremin tahribatından Ahmed Paşa Medresesi'nin de etkilendiği ancak tamir masraflarının az olduğu (Özcan, 1999: 88) bilgisi mevcuttur. Bu bilgilerden yola çıkarak büyük Bursa depreminden gerek Ahmed Paşa Medresesi'nin gerekse Ahmed Paşa Türbesi'nin ciddi bir etkilenmeye maruz kalmadığını söyleyebiliriz. Türbenin kemerine 1055/1645-46 yılında kaydedilmiş beyitten, türbenin yazılarla çevrili kapı kısmının zarar görmediğini ya da az zarar gördüğünü söylemek de mümkündür.

Gerek kaynaklardaki ifadelerden gerekse türbe kapısına yüzyıllar önce kaydedilmiş notlardan anlıyoruz ki XV. asır şairi Ahmed Paşa'nın ebedî istirahatgâhı olan türbesi her dönemde kaderine terk edilmiştir. Zaman içinde burayı ziyaret edenler ise türbenin metrukluğuna değinmeden edememişlerdir. Bu isimlerden birisi de II. Meşrutiyet dönemi şairlerinden, gazeteci ve yazar Süleyman Nazif'tir. O, *Vatan* gazetesinin 4 Eylül 1924 (no. 502) tarihli nüshasında yer alan makalesinde, Ahmed Paşa'nın türbesinin tamiri için ricalarda bulunduğunu ancak hiçbir sonuç alamadığını, Reşid Mümtaz Paşa vali olduktan bir süre sonra durumu kendisine izah ettiğini, onun da Abdülatif Paşa ile bir komisyon oluşturduğunu ve o komisyona kendisini reis olarak atadığını belirtir. Türbenin tamiri için şevk ile işe başladığını ancak birkaç gün sonra valinin Bursa'dan başka bir yere tayin edildiğini ve bu işin de yarım kalarak şairin türbesinin metruk kaldığını dile getirerek vaziyetini şöyle ifade eder:

“(…) Fuzûlî'den Bâkî'den bir asır mukaddem, bu günkü Türkçemizin büyük ve hemen hemen ilk üstadlarından bulunan Velîyüddîn oğlu Ahmed Paşa'nın Burusa'daki türbesi şimdi ne hâldedir bilmem!” (Süleyman Nazif, 1924: 2)

Kadim bir geçmişe sahip olan Bursa, yıllar içinde hem yerli hem de yabancı seyyahların uğrak noktalarından biri olmuştur. Bu şehre gelerek izlenimlerini kaleme alan seyyahlar, türbenin karşısındaki Muradiye Medresesi'ni gelip görmüşler ve bununla ilgili notlar almışlardır. Buna rağmen ya Ahmed Paşa Türbesi'ni ziyaret etmemişler ya da buraya dair herhangi bir not düşmeye lüzum görmemişlerdir. Ne yerli ne de yabancı seyyahların eserlerinde Ahmed Paşa Türbesi ve onun türbesinin kapı kemerine kaydedilmiş notlarla ilgili malumat vardır. Fahri Yıldırım'ın hazırladığı *14. Yüzyıldan Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursa İlindeki Mimari Eserler (I-II)* isimli eserde de türbeye dair hiçbir bilgi mevcut değildir.

Seyyahların aksine, XIX. asırda yaşamış Türk edebiyatının önemli simalarından olan Ahmet Hamdi Tanpınar, birçok defa Bursa'ya seyahatlerde bulunmuş ve bu şehri konu edinen pek çok da yazı kaleme almıştır. O, *Yaşadığım Gibi* adlı eserinin “Bursa Yangını” başlıklı bölümünde, Bursa gezilerinden birinde Ahmed Paşa'nın türbesine yaptığı ziyaretten şöyle bahseder:

“Muradiye'nin alt tarafında Fatih ve İkinci Bayezid devrinin büyük şâiri Ahmed Paşa'nın hâlâ bile harap bir türbeciği vardır. Bu türbenin kapısında -sol tarafta pervaz başında- Meşrutiyet'ten çok evvel Bursa'ya kaplıcalar için giden Şeyh Safvet Efendi'nin² -Muallim Naci'nin aziz dostu- çok güzel bir talik ile yazılmış bir beytini okumuştum. Yazık ki ezberimde değil ve şu anda notlarım arasında da bir türlü bulamadım. Hiç şâir olmadığı hâlde şiirin asaletine, hattâ kerametine inanan Şeyh Safvet Efendi bu beytinde Ahmet Paşa'ya, “Hasta vücudum için senin ruhaniyetinden yardım istemeye gelmiştim; fakat türbeni kendi vücudumdan daha harap buldum” der. Son yirmi, yirmi beş senenin ciddî çalışmalarına kadar Bursa'da sanat eserlerimizin vaziyetini bu beytin isyanı kadar iyi hüâlâ eden cümle yoktur zannedirim.” (Tanpınar, 2006: 223)

Tanpınar'ın yukarıdaki ifadelerinden de Ahmed Paşa Türbesi'nin o dönemdeki hazin durumunu anlamak mümkündür.

Ahmed Paşa'nın türbesi ve ziyaretçileri hakkında verdiğimiz bu bilgilerin ardından çalışmanın esasını teşkil eden bölümde, onun türbe kapısının kemerine kaydedilen beyitler ve notlar incelenecektir. Bir şairin türbesine yazı/şiir/dua yazılması gibi bir duruma pek rastlanmamaktadır.³ Bu açıdan türbe kapısına yazılanlar hem dünya kültür mirası hem de Türk kültür mirası açısından son derece önemlidir.

² Taradığımız kaynaklarda Muallim Naci'nin Şeyh Safvet Efendi isminde bir dostuna rastlayamadık.

³ Yahya Efendi Külliyesi'ndeki restorasyon çalışmaları esnasında raspa yapılması neticesinde türbede klâsik döneme ait yazılar ve süslemeler tespit edilmiştir. Bu yazılar vesilesiyle; sefere gidecek devlet adamları, çocuğu olmayan aileler, evlenmek isteyen bekârlar, derdini insanlara anlatamayanlar vd. içini dökmüşlerdir. Bu metinler genellikle dua ve adaklardan oluşmaktadır.

3. Ahmed Paşa'nın Türbe Kapısının Kemerine Kaydedilmiş Tarihî Notlar

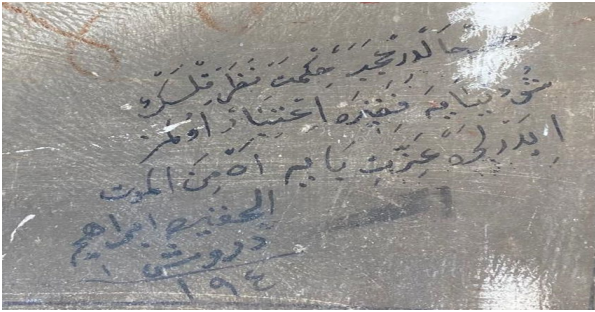
Ahmed Paşa'nın türbesi, ölümünden bugüne pek çok ziyaretçinin uğrak noktası olmuş; Bursa'ya bir vesile ile gelen şairler, ilim adamları ve önemli şahsiyetler onun türbesini ziyaret etmişlerdir. Buraya gelen ziyaretçilerden bazıları da türbe kapısının kemerine mısralar, beyitler, hadisler ve kelâm-ı kibarlar yazmışlardır. Kapı kemerine kaydedilen bu notlar, zaman içinde gerek doğal yollarla gerekse kasti olarak silinmiş olsa da bazıları günümüzde hâlâ varlığını korumaktadır.

Raif Kaplanoğlu, "Ahmed Paşa Türbesi" başlıklı yazısında Ahmed Paşa'nın türbe kapısının üst kemerinde ünlü kişilerin imzalarının olduğunu söylemiş ve Prof. Dr. Halil İnalçık'ın 13 Ekim 2005 tarihli imzasının fotoğrafını⁴ da çalışmasına eklemiştir (2008: 113). Ne İnalçık Hoca'nın imzası ne de diğer meşhur kişilerin imzaları şu an türbe kapısının kemerinde mevcuttur. Günümüze ulaşmamış olmasının hatta yazılışından kısa bir süre sonra silinmiş olmasının sebebi de imzada kullanılan mürekkeple ilgili olsa gerektir.⁵

Ahmed Paşa'nın türbe kapısının kemerine kaydedilmiş -silme ya da silinmelerden kurtulmuş- beyitler ve notlar şöyledir⁶:

1. *Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün*
[‘Aceb?]⁷ hâldür ‘aceb hikmet nazâr kılsañ şu dünyâya
Fakîre i'tibâr olmaz iderler ‘izzeti baya
Âh mine'l-mevt⁸
El-ḥaḳîr İbrâḫîm Dervîş
[1]194 (M. 1780)

(Nice hâldir, hikmet nazarıyla şu dünyaya bakılsa; kalabalıklar, zengin ve varlıklı olanı görüp el üstünde tutar da fakire rağbet etmez. Âh ölüm[ün elin]den!)

Kaydedilen beyitte, zengin olanların el üstünde tutulup onlara -ve muhtemelen türbelerine- ilgi gösterildiği lakin Ahmed Paşa'nın türbesine bu ilginin gösterilmediği ifade edilmektedir. Muhtemeldir ki Derviş İbrahim isimli kişinin türbeyi ziyareti esnasında türbe bakımsız bir durumda idi, o da böyle bir beyit kaydederek türbenin ahvalini belirtmek istedi. Fuat Köprülü de Bursa'dan Muradî'ye tariki ile Çekirge'ye gidenlerin yol üzerinde bu zarif türbenin kanatlarının sökükle harabesini gördüklerini (Köprülü, 1978: 188) ifade eder. Yani farklı zaman dilimlerinde türbe ile ilgili söylenenler incelendiğinde Ahmed Paşa'nın türbesinin yalnızlığının hiç değişmediği görülmektedir.

2. *Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Mefâ'îlün*
Niyâz idüp Ḥudâ'ya menzil-i a'lâya çıkdıkdâ
Tevehhüm itme Vâni ekşer evḳât-ı selâmetdür

⁴ Bkz. 27. Görsel.

⁵ Doç. Dr. Levent Ali Çanaklı, türbeye kaydedilen notlarla ilgili 2015 yılında çektiği fotoğrafları bizimle paylaşarak yazıların son dokuz yıl içindeki ahvali hakkında mukayese yapabilmemize yardımcı olmuştur.

⁶ Buraya kaydedilmiş beyitler ve notların daha kolay anlaşılması ve orijinal hâlleri ile mukayese edilebilmesi için tarafımızca numaralandırılmıştır.

⁷ Okunuşundan emin olunamayan kelimeler "(?)" ile belirtilmiştir.

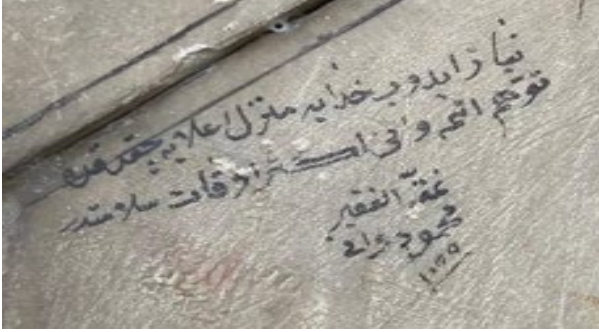
⁸ Harekeli olarak kaydedilmiştir.

Temmetü'l-faķır

Maħmūd Vānī

1085 (M. 1674-75)

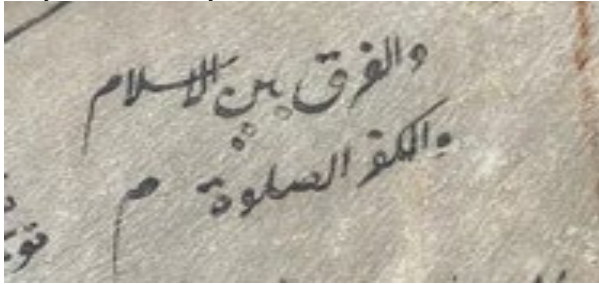
(Ey Vānī! Hakk'a yalvarıp en üst mertebedeki menzile çıktığında korkma! Selâmet vaktidir.)

Ne zaman doğduğu tespit edilemeyen Mehmed Vānī Efendi'nin, Kestel'e de hangi tarihlerde geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Bazı biyografik kaynaklar (Beliğ, 1885: 209-211; Bursalı M. Tahir, 1972: 50; Kepecioğlu, 2009: 325; Pazarbaşı, 2003: 457-458) 1685 yılında ölen Vānī Mehmed Efendi'nin Kestel'le olan bağlantısının ölümünden birkaç yıl önce ortaya çıktığını belirtmektedir. Ancak Mefail Hızlı, Bursa Mahkeme Sicilleri'nde yer alan "11.2.1671" tarihini taşıyan bir belgenin, Vānī Mehmed Efendi'nin Kestel için düzenlediği vakfiyeden bizi haberdar ettiğini ifade etmektedir. Zira kendisine buraya gelmeden önce bazı kale ve köylerin tasarrufu verilmiştir (Hızlı, 2011: 20). 1671 yılında Bursa'nın Kestel köyüne cami, medrese ve imaret yaptırmış olması, o tarihlerde Bursa'ya gelmiş olma ihtimalini de güçlendirmektedir. Ayrıca Hızlı'nın tespitini yukarıdaki beytin tarihi de desteklemektedir.

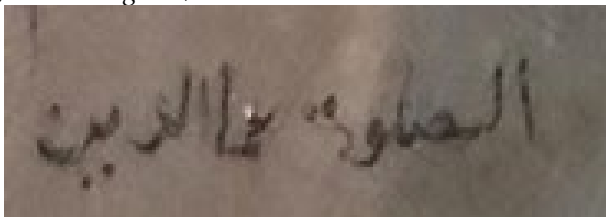
3. Ve'l-farķu beyne'l-İslāmī ve'l-küfrü eş-şalāt

(İslām ile küfür arasındaki fark namazdır.)⁹

4. Eş-şalātu imādu'd-dīn¹⁰

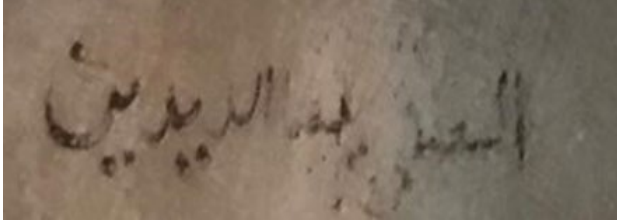
(Namaz, dinin direğidir.)¹¹

⁹ Bu söz ile şu hadise gönderme vardır: "Kişi ile küfür ve şirk arasındaki sınır; namazın terkidir." Ali b. Ömer Dârekutnî, *Sünen-i Dârekutnî*, thk. Şuayb el-Arnaût vd., (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1424/2004), "İdeyn", 2 (No: 1753).

¹⁰ Bu hadis birkaç farklı yere yazılmıştır.

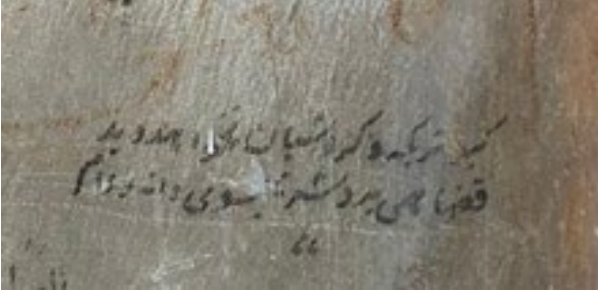
¹¹ Bu hadis, meşhur bir rivayettir. Ancak Bünyamin Erul, bir çalışmasında bu rivayetin zayıf olduğunu belirtir. İmam Nevevî onun münker-batıl olduğunu, İbnü's-salâh ise maruf olmadığını belirtmiştir (2011: 381).

3. ve 4. maddelerde yer alan notlar namazın önemi ile ilgilidir. Muhtemelen türbeyi ziyarete gelen kişiler, türbe kapısının kemerine notlar düşüldüğünü görmüş ve aklından geçenleri buraya yazmışlardır. Çünkü kaydedilen bu notlar, halk nezdinde oldukça meşhurdur.

5. *Mefā'ilün/Fe'ilātün/ Mefā'ilün/Fe'ilün (Fa'lün)*
 Kebūterī ki diger āşiyān neḥ āhed dīd
 Kaḏā hemī beredeş tā besūy-ı dāne vü dām
 Sa'dī

(Artık yuvasını görmeyecek olan güvercini kader, yem ve tuzak tarafına doğru götürür.)

Fars Edebiyatının büyük şairlerinden olan Sa'dî-yi Şirâzî'nin (ö. 1292) *Gülîstân*¹² isimli eserinden alınan yukarıdaki beyit, türbe kemerine kaydedilmiştir. Ancak bu beytin kim tarafından ve hangi tarihte oraya yazıldığına dair herhangi bir not mevcut değildir.

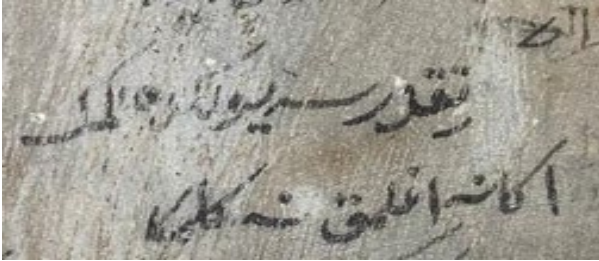
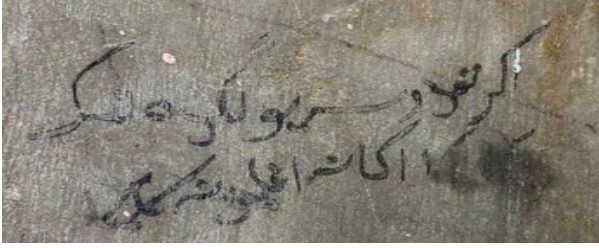
Sa'dî-yi Şirâzî'nin yukarıdaki beytini kaydeden kişi, Ahmed Paşa'nın saraydan gönderilmesine atıfta bulunmaktadır. Ahmed Paşa, hakkında çıkan veyahut çıkarılan dedikodulardan dolayı padişahın gazabına uğrayarak hapsedilmiştir. Sonraları affedilse de yuvasına yani çok sevdiği saraya, bir daha asla geri dönememiş ve sarayın hasretiyle vefat etmiştir.

6. *Mefā'ilün/Mefā'ilün/Fe'ülün*
 Eger taḫdīrse yoluñda ölmek
 Aña ne ağlamak [düş] ne gülmek¹³

(Eğer yolunda ölmek kaderimizse, ona yani ölüme ne ağlamak düşer ne de gülmek.)

¹² Sa'dî-yi Şirâzî (1946). *Gülîstân (Külliyât-ı Sa'dî)*, (nşr. Muhammed Alî Furûgî), Tahran: Burohim Yayınevi, s. 65

¹³ Bu beyit, aynı hatla iki farklı yere yazılmıştır.

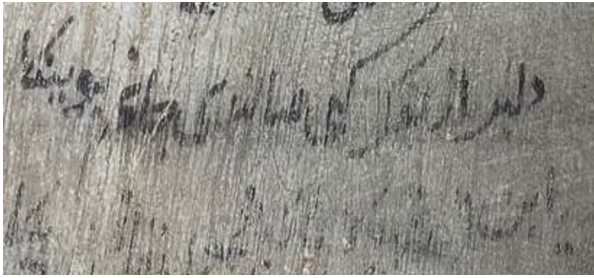

7. Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

Dilberâ zülfüñ gibi şaldıñ mı cānım boynuña

Yâ ben...¹⁴

(Ey dilber, perçemin gibi canımı da boynuna saldın mı? Ya ben...)

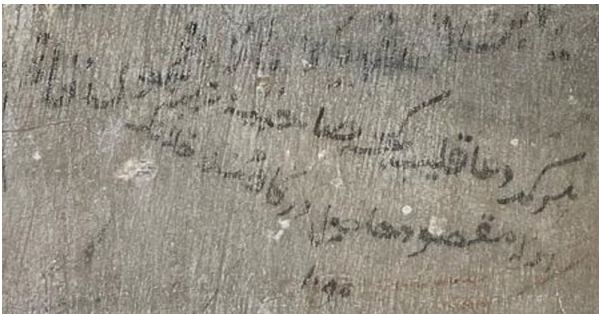
8. Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilātün/Fā'ilün

Her ki du'â kıluþ geçe şāhibine türbenüñ(?)

Ola maqşüd[1] huşül dergāhında Hudā'nuñ

1095 (M 1683-84)

(Her kim, türbe sahibine dua edip geçerse, o kişinin maksadı Allah'ın dergâhında hasıl olur.)

Yukarıda kaydedilen beyit bize türbelere dua ve adak için gidenlerin ahvalini anlatmaktadır. Yani beyitte, türbeyi ziyaret edip dua eden kişinin dileği gerçekleşir anlamı mevcuttur.

¹⁴ Silindiği için devamı okunamamaktadır.

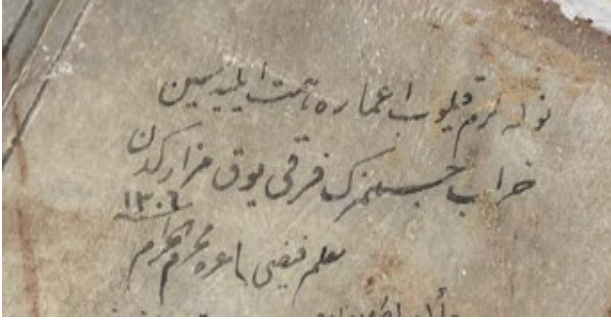
9. *Mefā'ilün/Fe'ilātün /Mefā'ilün/Fe'ilün (Fa'lün)*

N'ola kerem kılp i'māra himmet eylesin

Harāb cismimiziñ farkı yok mezārından

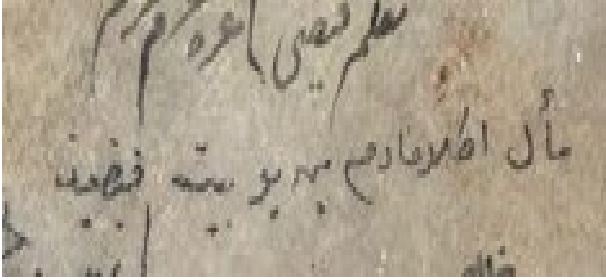
Mu'allim Feyzî

Fī ğurre-i Muḥarremü'l-Harām sene 1306

(Ne olur, ihsan kıl, imara himmet eyle. Bizim harap olan cismimizin mezarından farkı yok.)

1 Muharrem 1306/7 Eylül 1888'de Muallim Feyzî tarafından kaydedilen bu beyit, türbenin durumunun ne kadar kötü olduğunu anlatmaktadır.

1842 yılında doğan Muallim Feyzî¹⁵, Tebrizli'dir. Babası dönemin önemli âlimlerinden Esed Molla'dır. Çeşitli şehirlerde tahsil gören Feyzî, Amasya ve İstanbul'da memurluk yaptıktan sonra Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nde uzun yıllar Farsça muallimliği yapmıştır. Görevinden ayrıldıktan kısa bir süre sonra da şiddetli soğuk algınlığı sebebiyle yakalandığı hastalık sonucunda H 1328 (M 1910-11) yılında vefat etmiştir (İnal, 1969: 425). İstanbul'da olduğu dönemlerde olsa gerek, Bursa'yı ziyaret etmiş, kendisi gibi şair olan Ahmed Paşa'nın türbe kapısının kenarlığına bu beyti kaydetmiştir.

10. *Me'āl añlamadum ben bu beyt-i Feyzîden**(Ben bu Feyzî'nin beytinin ne ifade ettiğini anlamadım)*

Muallim Feyzî'nin kaydettiği beytin hemen altına eklenmiş olan bu mısradan öyle anlaşılıyor ki bunu yazan kişi, Feyzî'nin beytini okumuş ancak onun ne anlatmak istediğini anlayamamıştır. Muhtemeldir ki türbeyi ziyareti sırasında türbe gayet bakımlıydı ve bu sebeple de Feyzî'nin bunu neden kaydettiğini anlayamamıştır.

11. *Fe'ilātün/Mefā'ilün/Fe'ilün*

Hāk-i üstād feyz-baḥş oldı

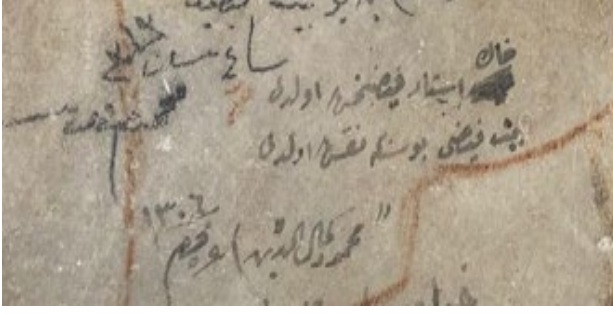
Beyt-i Feyzî bu senge naḫş oldı

Maḥmūd Kemaleddīn

Fī ğurre-i Muḥarrem sene 1306

(Üstadın toprağı bereket, bolluk verici oldu. Feyzî'nin beyti bu taşa nakşolundu.)

¹⁵ Muallim Feyzî, *Tercümân-ı Hakikat*'in 21 Ocak 1884 tarihli 1689 numaralı sayısındaki yazısında Hâfız Şirâzî ve Ahmed Paşa'ya ait birer mısra üzerinden bir mukayese yazısı kaleme almıştır (Yerdemir, 2023: 770).

Bu beyit, yukarıda geçen mısranın hemen altına kaydedilmiştir. Beytin alt kısmında yer alan ifadeden Mahmud Kemâleddîn tarafından ve 1 Muharrem 1306/7 Eylül 1888-89 yılında buraya kaydedilmiş olduğunu öğrenmekteyiz.

1863 yılında Yunanistan'da doğan (Avcı, 2018: 35) Mahmud Kemaleddin'in hayatı hakkında teferruatlı bilgiler mevcut değildir. Ailesi ile birlikte Yenişehir-i Fenâr'dan göç eden Fenârî, muhtemelen 18-19 yaşlarında Bursa'ya gelmiştir. Burada aktif bir hayatı olan Mahmud Kemaleddin, *Nilüfer* dergisinin diğer sahibidir. Aynı zamanda da Murad Emrî'nin (ö. 1917) dostu olan şair, *Fevâid* dergisinin baş yazarlığını yapmıştır (Avcı, 2018: 36-38).

Mahmud Kemaleddin'in Bursa'ya geldiği sıralarda yaşının 18-19 olduğu (1882) düşünülürse bu beyti kaydettiğinde yani 1888 yılında 25-26 yaşlarındadır. Kaynaklar onun ölüm tarihini 1306/1888 gösterir (Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 208). O, bu beyti kaydettiği yıl vefat etmiş olmalıdır.

Muallim Feyzî ve Mahmud Kemâleddin, türbe kemerine aynı tarihte (1 Muharrem 1306) beyit yazmıştır. İkisi de Murad Emrî'nin sahibi olduğu derginin yani *Fevâid*'in yazar kadrosunda yer almaktadır (İnal, 1969: 857). Bu dergi vesilesiyle ortak noktaları mevcuttur. Muhtemeldir ki Muallim Feyzî, Bursa'ya bir ziyareti esnasında Mahmud Kemâleddin ile kendileri gibi şair olan Ahmed Paşa'nın türbesini ziyarete gidip her ikisi de buraya birer beyit kaydetmiştir.

12. Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilâtün/Fâ' ilün

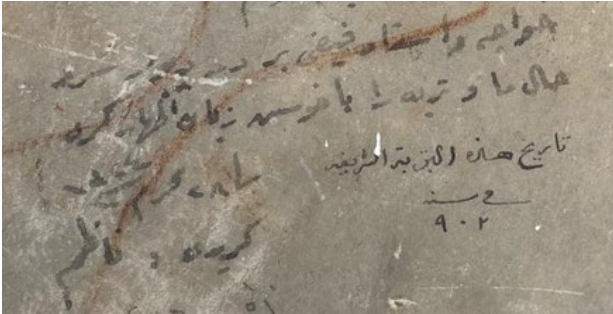
Ḥ'âce vü üstâd Feyzî ber derîçe bûd serd

Ḥâl-i mâ vü türberâ bâ hoş zebân izhâr kerd

Fî 28 Muḥarrem sene 1324 (M 24 Mart 1906)

Girîdî : Nâzım

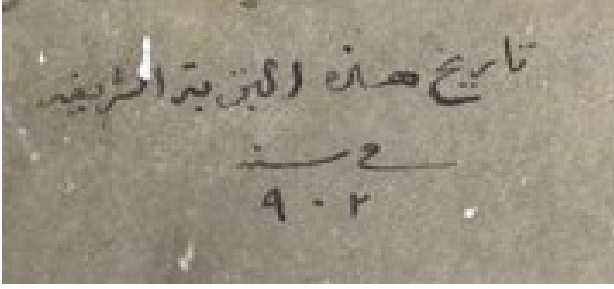
(Hoca ve üstad Feyzî, kapının üzerine düşüncelerini düzgün bir şekilde ifade etti. Hâlimizi ve türbenin hâlini hoş bir dille ortaya koydu.)

Yukarıdaki beyitte Muallim Feyzî'ye bir gönderme vardır. Türkçe eserlerinin yanı sıra Farsça eser de kaleme alan Feyzî, öyle görünüyor ki Fars şairlerini de etkisi altına almıştır. Bir vesileyle Bursa'ya gelen Girîdî, "hoca ve üstat" olarak gördüğü Muallim Feyzî'nin beytinin alt kısımlarına Farsça bir beyit kaydetmiştir.

13. Tārîḫi hâzitihi't-türbetü'ş-şerîfe fî sene 902

(Bu şerefli türbenin yapım tarihi 902/1496-97 yılındadır.)

Ahmed Paşa, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, ölmeden önce kendi adına bir medrese yaptırmıştır. Ölümünden sonra da bu medresenin sol tarafına gömülmüştür. Buraya bu beyti kaydeden kişi de ya Ahmed Paşa'nın ölüm tarihini biliyordu ya da üst taraftaki kitabede yazılı tarihi hesaplayarak böyle bir not düşmüştür.

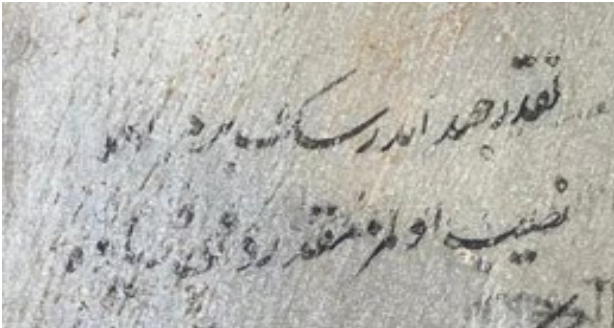
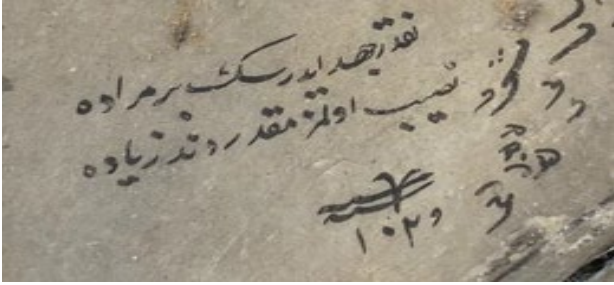
14. *Mefā'ülün/Mefā'liün/Fe'ülüün*

Ne kadar cehd iderseñ bir murāda

Naşib olmaz muḳadderden ziyāde¹⁶

Sene 1069

(Bir şeyi ne kadar çok istersen iste, takdir edilenden daha fazlasına kavuşamazsın.)

Beytin altında yazılış tarihi "sene 1069" (M 1658-59) olarak kayıtlıdır. Beytin hangi tarihte yazıldığına dair bilgi mevcutsa da kim tarafından kaydedildiği belli değildir.

Bu beyit, Ahmed Paşa'nın çok istemesine rağmen hükümdara/saraya bir daha kavuşamamasına ince bir şekilde dokunmaktadır (Çanaklı, 2015: 18). Çünkü II. Bayezid döneminde her ne kadar takdir görse de Fatih Sultan Mehmed dönemindeki ikbal ve nüfuza asla geri dönememiş ve bu hasretle ölüp gitmiştir.

Yukarıdaki bu beyit *Latîfi Tezkiresi'*nde:

"Ne denlü sa'y idersen bir murāda

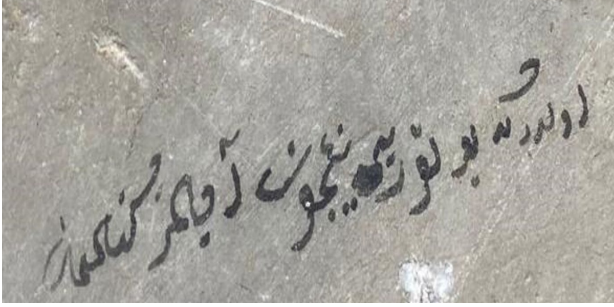
Ele girmez mukadderden ziyāde" şeklinde geçmektedir (Canım, 2018: 218).

¹⁶ Bu beyit iki defa yazılmıştır. Lakin bir tanesinde tarih mevcut değildir ve bazı harfler silinmiştir. Aynı zamanda yazılan iki beyitte de aynı hat kullanılmıştır.

Bu beyit, Halîlî isimli şaire aittir. Bursalı olan bu şaire, zayıf ve sarışın olduğu için Halîl-i Zerd denilmektedir. I. Ahmed döneminde (1603-1617) ölmüştür (Kaplıanoğlu, 1998: 155; Bursalı Mehmed Tahir, 1972: 170). Dönemin diğer tezkirelerinde bu beyit mevcut değildir.

15. Olur mu(?) bu türbe niçün açılmaz günâh mıdır

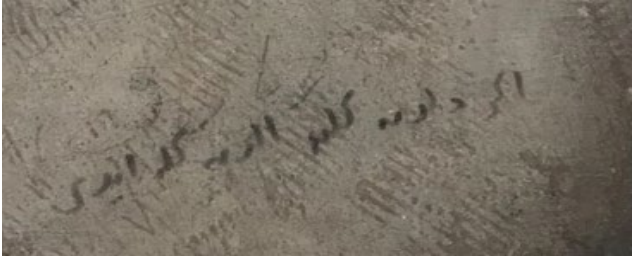
(Bu türbe niçün açılmaz, yoksa günah mıdır?)

Yukarıdaki beyti yazan kişi, türbenin açık olmayışına hayıflanmaktadır. Muhtemelen türbeyi ziyaret için defaatle gelen kişi, her gelişinde türbenin ziyarete kapalı olması sebebiyle böyle bir not düşerek sitemini kayıt altına almıştır.

16. Eger dilüme gelen elüme gele idi¹⁷

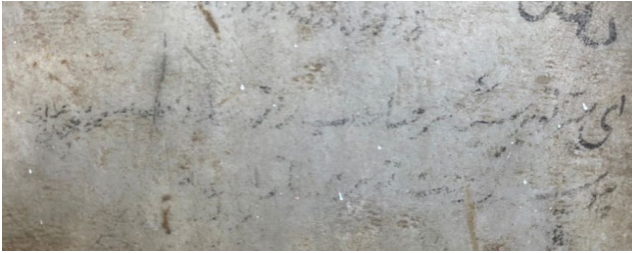
(Eğer dilime gelen elime de gelseydi.)

Türbeye kaydedilen notların genelinden türbenin ahvalinin pek de iyi olmadığı anlaşılmaktadır. Muhtemeldir ki bu mısrayı buraya kaydeden kişi, türbenin içler acısı durumuna şahit olmuştur. Bu sebeple de eğer dilimle söylediğimi buraya yazsa idim, çok da güzel şeyler çıkmazdı diye ifade etmiş olabilir.

17. “İy pertev-pişamüz şahîb-i rāz...”¹⁸

(Ey, nur tabiatlı sır sahibi...)

Ahmed Hamdi Tanpınar, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, türbenin pervazının sol kısmında Safvet Efendi'ye ait bir beytin varlığından bizi haberdar eder.

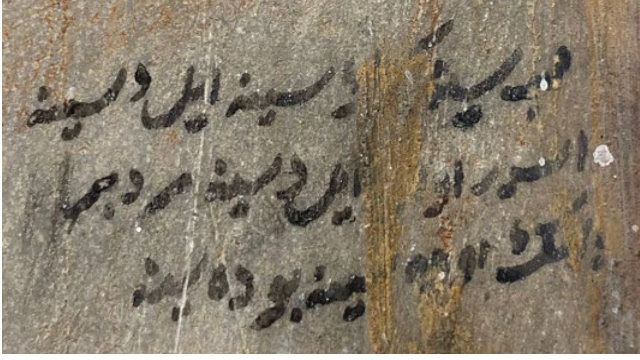
Levent Ali Çanaklı “Türk Edebiyatında Bursa” isimli yazısında Tanpınar'ın Şeyh Safvet Efendi'ye ait olduğunu söylediği beytin okunamayacak kadar silik olsa da hâlâ yerinde olduğunu, hatta bu silinmelerin de doğal yollarla olmadığını belirtmektedir (2015: 18). Biz de Çanaklı'nın bu ifadesine katılmaktayız. Çünkü Tanpınar'ın eserinde beyti hatırlayamasa da “kapının sol üst pervazında” diyerek yerini tarif ettiği bir beyit mevcuttur. Lakin bu beyit zaman içindeki

¹⁷ 8 Temmuz 2022 tarihinde çektiğimiz fotoğrafta yer alan bu mısra, şu an silinmeye başlamıştır. Hatta okunamayacak durumdadır.

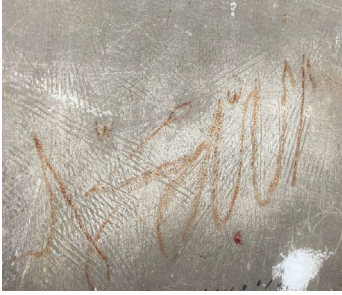
¹⁸ Beyit çok fazla silik olduğu için kalan kısım okunamamıştır.

silinmelerden kurtulamamıştır. Tabii bu beyit, doğal yollarla mı silindi ya da doğrudan bilinçli olarak mı silindi, belli değildir.

18. Farsça olan beytin bazı kısımları sonradan -muhtemelen bilinçli olarak- kapatıldığı için mevcut olan kısımdan anlam çıkmamaktadır.

19. "Allāh Muḥammed"¹⁹

20. "1175" (M 1761-62)

Türbeyi ziyaret eden bir kişi, -muhtemelen- türbe kemerine kaydedilen notları gördükten sonra bu tarihi kaydetmiştir. Kaydedilen bu tarih, onun türbeyi ziyaret ettiği yıl olabilir.

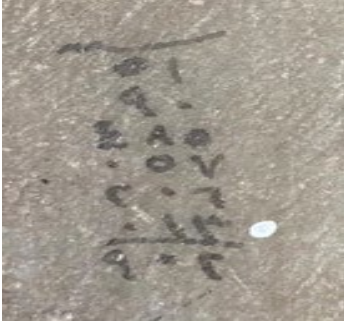
21. "Faḥr-ı dīn(?)"

Pervazın sağ alt tarafına kaydedilen fahr-ı dīn ifadesi, "dinin övücü" anlamına gelmektedir.

¹⁹ Kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

22. $51+90+485+057+206+013=902$

Yukarıdaki sayı, şair Ahmed Paşa'nın ölüm yılı olan H 902/M 1496'ya tekabül etmektedir. Toplanan sayılar ise Ahmed Paşa'nın türbe kapısında yer alan kitabenin son mürasındaki harflerin ebced açılımına işaretler. Türbeyi ziyaret için gelen ve ebced hesabını bilen bir kişi, harflerin sayı değerlerinin toplamını buraya yazmıştır.

23. $206+8+5=219$

$10+51+96+32+453+41= 683$

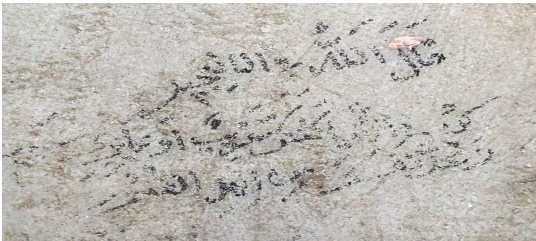
Yukarıda yer alan sayıların toplamı da ($219+683=902$) Ahmed Paşa'nın ölüm yılını (H 902/M 1496) göstermektedir. Ancak buradaki ebced hesabını kaydeden kişi, bir önceki hesaplamayı yapandan ebced konusunda biraz daha az bilgili olmalı ki harflerin ebced değerlerini toplarken bir düzen içinde bunu gerçekleştirmemiştir. Örneğin ($206+8+5$) kitabedeki son mürasın son kelimesinin ebced değerindeki karşılığıdır. Ancak diğer hesaplamada 10 "ye" harfinin ebced karşılığı iken, 51 "elif ve nun" harflerinin toplamının ebced karşılığıdır.

24. Aşağıdaki resimden anlamlı harf, rakam veya şekil çıkmamaktadır. Yazı yazacak kişilerin kamış kalemlerini denemek için karalama yaptıklarını tahmin etmekteyiz.

25. "Kāle'llāhu fi'l-İncilī..."²⁰

(Allāh dedi ki: İncil'de...)

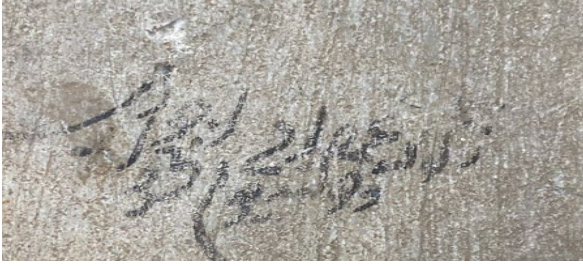

²⁰ Yazı çok silik olduğu için kalan kısım okunamamıştır.

Yukarıda, Fetih suresinin 29. ayetine gönderme yapılmıştır.

26. “Zada’llāhu cem’an fī ecren remā ve devlethū yevme’l-ḥaşr”

(Allah, kendisine isabet eden ecir ve devlet hakkında bir araya getirdiklerini mahşer günü daha da ziyadeleştirsin!)

27. Müstefilātün/ Müstefilātün/ Müstefilātün

Şā’ir-i a’ḍam cennet-i a’lāda bağçelerde

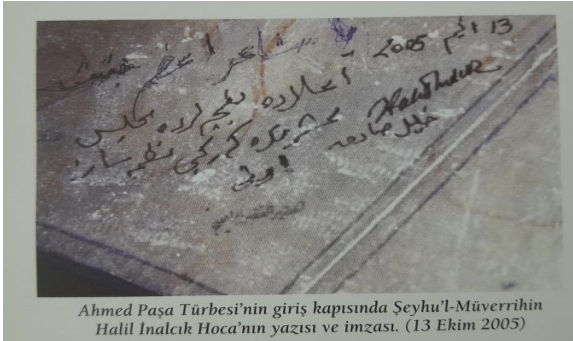
Meclis-i mahşeriñdeki rekbi nazm-sāz ola

13 Ekim 2005

(İmza)

Ḥalīl-i Şādık²¹

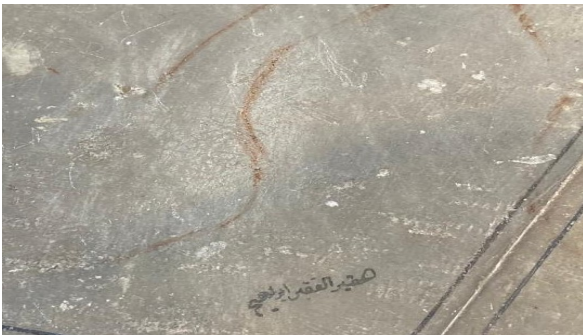
(Büyük şairin cennet-i a’lânın bahçelerinde ve mahşer meclisinde bineği düzgün yürüyüşlü olsun.)

Ahmed Paşa Türbesi'nin giriş kapısında Seyhu'l-Müverrihin Halil İnalçık Hoca'nın yazısı ve imzası. (13 Ekim 2005)

Halil İnalçık, türbe kemerine kaydettiği bu beyitle şair Ahmed Paşa'yı överek onun ahiret hayatı için dua etmektedir. Nitekim Ahmed Paşa, şairlerin sultanı olarak bilinmektedir.

28. Ḥaķirü'l-Faķir İbrāhīm²²

Türbeyi ziyaret için gelen kişi, muhtemelen buraya kaydedilmiş diğer notları gördükten sonra kendi adını buraya yazmıştır.

²¹ Bu numaradaki fotoğraf Mustafa Kara'nın *Bursa'da Kırklar Meclisi* isimli eserinden (s. 88) alınmıştır.

²² Bu numaradaki fotoğrafta görülen yazı, Halil İnalçık Hoca'nın imzasının yer aldığı kısmın bugünkü -imzanın silinmiş- hâlidir.

Sonuç

Yüzyıllar içinde pek çok şairin yetişmesine zemin hazırlamış olan Bursa, büyük bir kültür ve irfan merkezi olmuştur. XV. asrın önemli simalarından Ahmed Paşa da Bursa'da doğmamış ancak bu şehri kendine yurt edinmiştir. Kendi döneminde büyük ilgiye mazhar olan şair, ölümünden sonra garipliğe mahkûm ve kaderine terk edilmiştir. Türbe kemerine farklı dönemlerde kaydedilen notlarda, Ahmed Paşa'nın türbesinin hazin hâli dile getirilmiştir. Bu durum, Süleyman Nazif'in yazısında geçen "(...) böyle bir adamın türbesi tamire caiz olmaz." (1924: 502) fikrine sahip kişilerin düşünceleri ile bağlantılı olsa gerektir. Öyle ki Ahmed Paşa'nın hakkında -doğruluğu tartışılan- dedikodular çıkmış veyahut ona haset eden kişiler tarafından çıkarılmıştır. Bu durum da onun padişahın nazarında gözden düşmesine ve saraydan uzaklaştırılmasına sebep olmuştur.

Ahmed Paşa Türbesi'nin kapı kemerine zaman içinde pek çok kişi tarafından beyitler yazılmış, notlar düşülmüş, tarihler kaydedilmiştir. Zaman içinde gerek doğal yollarla gerekse kasıtlı olarak silinmelere maruz kalan bu beyitler ve notların bazıları günümüze kadar ulaşmıştır. Öyle ki bazı beyitlerin aynı hatla iki defa yazılmış olması belki de silme ya da silinmeleri engellemek içindir.

Ahmed Paşa'nın türbesinin kemerine, ilk defa kimin, hangi sebeple not yazdığını kesin olarak belirlemek oldukça güçtür. Lakin buraya kaydedilen ve silinmemiş olan notların en eski tarihli -H 1085 / M 1674-75- Mehmed Vâni Efendi'ye ait olan beyittir. İlerleyen dönemlerde de buraya ziyaret için gelen kişiler, kemere kaydedilenlere de öykünerek mısralar, beyitler, hadisler, kelâm-ı kibarlar yazmışlardır. Belki bunu bir dua yöntemi olarak kullanmışlar ve ahvalini böyle arz etme yolunu tercih etmişlerdir.

Türbe kapısının kemerine kaydedilmiş olan bazı beyitler veya notların kimisi zaman içinde doğal yollarla silinmiş olsa da kimisi doğal olmayan yollarla silinmiş yahut silinmeye çalışılmıştır. Bilinçli şekildeki silinmeler -belki de- türbeye bu şekilde not düşürmenin günah olduğunu düşünen kişiler tarafından yapılmıştır.

Raif Kaplanoğlu 2005'te Halil İnalçık'ın da buraya imza attığını fotoğrafla birlikte kaydetmiştir. Ancak kullanılan mürekkepten olsa gerek bu imza bugün orada mevcut değildir. 2015 yılında türbe kemerine kaydedilen notları fotoğraflayan Levent Ali Çanaklı'nın da arşivinde bu imzanın mevcut olmaması on yıl sonrasına dahi kalmadığının göstergesidir.

Bir şeyin değerli olup olmadığını belirleyen onun eskiliği ve özgünlüğüdür. Bugün tarihî bir eserin kenarına köşesine yazı yazanları kınarız hatta suçlu sayarız. Lakin eski dönemlerde bir türbenin kemerine yazı yazılmasına kıymet atfederiz. Bunu belirleyen şey de zamandır. Mesela kaya resimlerinin estetik olarak ve özgünlük açısından bir kıymetinin olmamasına rağmen o resimlerin binlerce yıllık bir geçmişe sahip olması onu değerli kılar. Ahmed Paşa'nın türbesine kaydedilen notların estetik ve özgün tarafı tartışmaya açık olsa da yazılanların eskiliği bunları değerli hâle getirmektedir.

Nihai olarak görüyoruz ki Ahmed Paşa türbesi âdeta toplumu bütünleştirici bir rol oynamıştır. Çünkü buraya kaydedilen notlardan türbenin; dini yaşama düzeyleri, din algıları, eğitim ve sosyoekonomik durumları farklı insanları aynı mekânda birleştirmiş olduğunu görüyoruz. Mezarı ziyarete gelenler, şairin türbesinin kemerini, duygu ve düşüncelerin dile getirildiği bir defter olarak görmüşler ve içinden gelenleri -bazen de diğer yazılanlara nazire yaparak- yazmışlardır.

Türbede mevcut olan notları, silme ya da silinmelerden kurtarmak için bu çalışma ile kayıt altına almaya gayret ettik. Zira bunlar tarihin bize emaneti ve kültürel mirasımızın bir parçasıdır. Onlar tarihe not düşmüşler, bizim de görevimiz bu notları korumaktır. Hem dünya mirası hem de Türk kültür mirası açısından önemli olan bu yazıların, tarihî esere zarar vermeyecek bir uygulama ile muhafaza altına alınması için Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün üzerine düşeni yapacağından eminiz.

Kaynakça

Açıkgöz, Namık (2001). *Ahmed Paşa*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Akçay, Ali İhsan (2010). "Ahmet Paşa Dönemi'nde Bursa'da Şiir", *Bursalı Şair Ahmet Paşa ve Dönemi*. (Şair Ahmet Paşa Sempozyumu, 26-27 Mart 2010), (ed. Bilal Kemikli), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 53-59.

Alparslan, Ali (1987). *Ahmet Paşa*. Ankara: KTB Yayınları.

Âşık Çelebi (2018). *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*. (hzl. Filiz Kılıç), Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59036.asik-celebi-mesairus-suarapdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

Atlansoy, Kadir (1988). *Bursa Şairleri-Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri*. Bursa: Asa Kitabevi.

Avcı, İsmail (2018). "19. Asır Şairlerinden Mahmud Kemaleddin Fenârî ve Bazı Hatıraları", *Balkanlarda Edebî İlişkiler ve Dil*. (ed. Zehra Göre, Nihada Delibegovic Dzanic, İsmail Avcı), Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 33-58.

Avcı, İsmail (2019). "Yenişehirli Mahmud Kemaleddin Fenârî'nin Bursa'ya Göçü ve Bursa'ya Dair Bir Methiyesi", *VII. Uluslararası Balkan Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (18-21 Eylül 2019 Edirne)*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 895-914.

Ayverdi, Ekrem Hakkı (1989). *Osmanlı Mimârisinde Fatih Devri 855-866 (1451-1481)*. C.III, İstanbul: Damla Ofset.

Beyâni Mustafa (Cârullahzâde) (2017). *Beyânî-Tezkiresi (Tezkiretü'ş-şuarâ)*. (hzl. Aysun Sungurhan), Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194495/beyani-tezkiresi-tezkiretus-suara.html> (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

Brill, E. J. (1960). "Ahmad Pasha", *The Encyclopaedia of Islam*. London, C.I, 292.

Budak, Ali (2021). *Metin Esaslı Bir Yaklaşımla Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınevi.

Bursalı Mehmed Tahir (1972). *Osmanlı Müellifleri*. (hzl. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen), C. II, İstanbul: Meral Yayınevi.

Çanaklı, Levent Ali (2015). "Türk Edebiyatı ve Bursa", *Şehir ve Toplum*, (2), 13-34.

Çetinkaya, Gökhan (2021). "Mu'allim Feyzî; Hayatı, Eserleri ve Farsça Öğretimindeki Yeri ve Önemi", *Nüsha*, (52), 233-246.

Dârekutnî, Ali b. Ömer. *Sünen-i Dârekutnî*, thk. Şuayb el-Arnaût vd., (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1424/2004), "İdeyn", 2 (hadis no: 1753) 2, 395.

Diñel, Ömer Faruk (2023). "Bir Vakıf Defterine Göre 1855 Depremi'nin Bursa'daki Eserlere Etkisi", *Bursa Günlüğü*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (20), 28-35.

Eğri, Sadettin (2010). "Tezkireler Işığında Ahmet Paşa", *Bursalı Şair Ahmet Paşa ve Dönemi*. (Şair Ahmet Paşa Sempozyumu, 26-27 Mart 2010), (ed. Bilal Kemikli), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 43-52.

Erul, Bünyamin (2011). "Çankırı-Süleymaniye Camii'nde Bulunan Kitabeler Üzerine", *Anadolu'da Hadis Geleneği ve Dâru'l-Hadisler Sempozyumu*. (ed. Muhittin Düzenli), Çankırı: Çankırı Belediyesi Yayınları, 369-401.

Faik Reşad (2019). *Eslâf*. (hzl. Emrah Aydemir & Fatih Özer), Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64564.eslafpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 10.04.2024).

Gelibolulu Mustafa Ali (2017). *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. (hzl. Mustafa İsen), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi; Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-194288/kunhul-ahbarin-tezkire-kismi.html> (Erişim Tarihi: 01.05.2024).

Güngör, Özlem (2022). "Bursalı Bir Şair: Veliyyüddîn-zâde Ahmed Paşa", *Bursa Günlüğü*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, (17), 60-64

Güzel, Bilal (2023). *Mehmed Fahreddin Bursavi ve Gülzâr-ı İrfân İsimli Biyografik Eseri (İnceleme-Metin-Dizin)*. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. [118690.gulzar-i-irfan-mehmed-fahreddin-bursavipdf.pdf](https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-118690.gulzar-i-irfan-mehmed-fahreddin-bursavipdf.pdf) (ktb.gov.tr) (Erişim Tarihi: 15.06.2024).

- Hızlı, Mefail (2008). "Muradiye Medreseleri", *Bizim Mahalle -Bursa Muradiye Senti*. (ed. Raif Kaplanoğlu, Aziz Elbas), Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 75-79.
- Hızlı, Mefail (2011). "Vânî Mehmed Efendi, Ailesi, Yakınları ve Medresesi Hakkında Yeni Bilgiler ve Belgeler", *Ulusal Vani Mehmed Efendi Sempozyumu (07-08 Kasım 2009)*. (ed. Mehmet Yalar, Celil Kiraz), Bursa, 17-29.
- Hikmet Turhan Dağlıoğlu (1934). *XVI. Asırda Bursa*, Bursa: Vilayet Matbaası.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal (1969). *Son Asır Türk Şairleri*. (hzl. Müjgân Cunbur), C.I. Ankara: AKM Yayınları.
- İsmail Belig (1302/1885). *Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyât-ı Dânişverân*. Bursa: Hüdavendigâr Vilâyet Matbaası, 209-211.
- Kaplanoğlu, Raif (1998). *Bursalı Şair Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi*. İstanbul: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları.
- Kaplanoğlu, Raif (2008a). "Muradiye Ünlüleri", *Bizim Mahalle -Bursa Muradiye Senti*. (ed. Raif Kaplanoğlu, Aziz Elbas), Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 126-139.
- Kaplanoğlu, Raif (2008b). "Muradiye'de Sosyal Hayat", *Bizim Mahalle -Bursa Muradiye Senti*. (ed. Raif Kaplanoğlu, Aziz Elbas), Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 170-190.
- Kara, Mustafa (2011). *Bursa'da Kırklar Meclisi*. Bursa: Bursa Büyükşehir Yayınları.
- Kemikli, Bilal (2010). *Şairler Sultanı Bursalı Ahmed Paşa*. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kepecioğlu, Kâmil (2009). *Bursa Kütüğü*. (hzl. Hüseyin Aygül, Osman Çetin, Mefail Hızlı, Mustafa Kara, M. Asım Yediyıldız), C.I-II-III-IV, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kınalızâde Hasan Çelebi (2017). *Tezkiretü's-Şuâra*. (hzl. Aysun Sungurhan), Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 01.05.2024).
- Kocatürk, Vasfi Mahir (2019). *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Köprülü, M. Fuad (1978). "Ahmed Paşa (Bursalı)". *İslâm Ansiklopedisi*, C.I, 187-192.
- Kut, Günay (1990). "Bursalı Ahmet Paşa". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. II, 111-112.
- Latîfi (2018). *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsıratu'n-Nuzamâ*. (hzl. Rıdvan Canım), Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-216998/latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzama.html> (Erişim Tarihi: 01.05.2024).
- Öcalan, Hasan Basri (2009). "Tanzimattan Cumhuriyete Bursa Şehir Kitapları". (ed. Cafer Çiftçi), *Osmanlı Modernleşmesi ve Bursa Sempozyumu*, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 119-134.
- Özaydın, Neslihan (2017). *Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa.
- Özcan, Besim (1999). "Bursa Depremleri (2 Mart, 12 Nisan 1855)", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Erzurum, 73-118.
- Öztahtalı, İbrahim (2012). "XIX. Yüzyıl Bursa Kültür Hayatında Önemli Bir Dönemeç: "Fevâid"", *TÜBAR*, XXXII, 269-284.
- Pazarbaşı, Erdoğan (2003). "Mehmed Efendi, Vanî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 28, 458-459.
- Sa'dî-yi Şîrâzî (1946). *Gülistân (Külliyât-ı Sa'dî)*. (nşr. Muhammed Alî Furûgî), Tahran: Burohim Yayınevi.
- Sehî Bey (2017). *Heşt Bihişt*. (hzl. Hâluk İpekten vd.), Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hestbihistpdf.pdf?0&tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&refer=849EFD156346A8D79691136397E03568FA97EA3929A908708EA052818C0D55C1> (Erişim Tarihi: 01.05.2024).
- Süleyman Nazif, *Vatan Gazetesi*, 4 Eylül 1924, numara 502.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (2006). *Yaşadığım Gibi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tarlan, Ali Nihat (1992). *Ahmet Paşa Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tolasa, Harun (1973). *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Ulusoy, Mehmed Şemseddin (2021). *Bursalı Mutasavvıflar Âlimler ve Meşhurlar (Bahar-ı Şemsî)*. (hzl. Mustafa Kara, Serhat Gültaş, Olcay Kocatürk), Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları.

Ulusoy, Mehmed Şemseddin (2022). *Bursalı Şâirler (Ezhâr-ı Şemsî)*. (hzl. Mustafa Kara, Serhat Gültaş, Olcay Kocatürk) Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları.

Yalman, Bedri (1984). *Bursa*. İstanbul: Yenilik Basımevi.

Yerdemir, Şerife (2023). "Muallim Feyzî'nin Hâfız-ı Şîrâzî-Ahmet Paşa Karşılaştırması", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (35), 765-775.

Yıldırım, Fatih (2014). *14. Yüzyıldan Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursa İlindeki Mimari Eserler [2 Cilt Takım]*. Bursa: Nilüfer Belediyesi Yayınları.